

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0826U000386

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 27-02-2026

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Хоменко Денис Володимирович

2. Denys V. Khomenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3369-9239

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту:

Спеціальність за освітою: Історія та археологія

Місце роботи здобувача: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 8

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03, 03.81.03

Тема дисертації:

1. Інтелектуальна спадщина В. М. Заїкина в розвитку української історичної науки першої половини XX ст.
2. The intellectual legacy of V. M. Zaikyn in the development of Ukrainian historical science in the first half of the 20th century

Реферат:

1. Об'єктом дослідження визначено розвиток української історичної науки першої половини XX ст., а предметом – постать вченого В. Заїкина та його інтелектуальний доробок у галузі історіографії й історії церкви. Метою дисертаційної роботи є комплексне відтворення біографії В. Заїкина та з'ясування його внеску в дослідження проблем української історіографії та історії релігії і церкви в Україні. Дослідницькі завдання полягають в оцінці стану опрацювання теми, реконструкції життєвого шляху вченого, з'ясуванні його світоглядних настанов, аналізі досліджень з історії церкви та історіографії. У першому розділі розглянуто теоретико-методологічну базу роботи. Проаналізовано стан наукового опрацювання теми та джерельний комплекс: враховано спогади, листування і публікації В. Заїкина, а також документи архівних збережень. Обґрунтовано використання комплексного методологічного підходу – поєднання біографічного,

історико-системного, просопографічного та інтелектуально-історичного методів. Виявлено, що досі не існувало ґрунтовних спеціальних праць, які б цілісно висвітлювали біографію та творчість історика. Таким чином встановлено, що постать В. Заїкина та його інтелектуальна спадщина, досі слабо представлена в історіографічному осмисленні наукового дискурсу вказаної епохи, не відбувалася системна інтелектуально-історична реконструкція його особистості і поглядів. Другий розділ роботи присвячено хронологічній реконструкції біографії В. Заїкина. З'ясовано, що «харківський» період (навчання у гімназії та Харківському університеті) заклав основу його наукових зацікавлень у галузі державного права й історії. Сімейне виховання, особливо вплив матері, прищепило йому повагу до релігії і моральних цінностей, що сформувало подальший потяг до церковно-історичних тем. Період роботи на Кубані поглибив усвідомлення В. Заїкиним ролі українського чинника у «південно-російській» історії. «Варшавський» етап його діяльності характеризувався, водночас, інтенсивною науковою працею, так і ідейними конфліктами з різними емігрантськими середовищами: В. Заїкин активно публікувався, викладав, листувався з представниками різних груп інтелігенції, переважно емігрантських. Саме у Варшаві він досяг інтелектуальної зрілості, прагнув розробити власну методологічну позицію – синтез українського державницького мислення з християнською етикою. Переїзд до Львова у 1929 р. відкрив нові можливості: В. Заїкин налагодив співпрацю з галицькою українською і польською інтелігенцією та місцевими періодичними виданнями, однак його православний світогляд та слобожанське походження викликали перестороги у частини галицьких інтелектуалів. У Львові В. Заїкин здобув ступінь магістра філософії (захистивши дисертацію про становище невеликого населення на руських землях), але після радянської Галичини в 1939 р. він був заарештований і загинув у чернігівській в'язниці НКВС у 1941 р. Третій розділ охоплює наукові зацікавлення В. Заїкина з історії церкви. З'ясовано, що він по-новому оцінив традиційні історичні наративи християнізації Русі: детально досліджував діяльність княгині Ольги і Володимира Великого, наголошуючи на ролі як західних, так і східних християнських впливів на Київську Русь. В. Заїкин вперше чітко виокремив поняття «соборноправності» – рівноправної участі духовенства й мирян у церковному житті – і розрізняв його нормативну і фактичну складові; він дійшов висновку, що надмірне розширення «виборного начала» і свавільна участь мирян часто призводили до занепаду церковної дисципліни та інших кризових явищ. Четвертий розділ присвячено історіографічним студіям В. Заїкина. Встановлено, що він одним із перших серед українських істориків-емігрантів системно проаналізував розвиток національної історичної думки після революції 1917 р., виокремивши головні школи – народовців, нову державницьку течію і проміжні позиції між ними. Він критично оцінював мемуарні джерела періоду української революції, зазначаючи партійну заангажованість багатьох авторів, але схвально сприймав ті тексти, що відображали якомога об'єктивнішу і цілісну картину епохи. Значний блок його спадщини становлять фахові рецензії та огляди польських, французьких і українських досліджень з проблем релігійної і політичної історії. В. Заїкин не лише оцінював якість рецензованих праць, але й пропагував нові методологічні підходи до студювання та визнавав інноваційні результати колег.

2. The object of the study is the progress of Ukrainian historical science in the first half of the 20th century, and the subject is the figure of the scholar V. Zaikyn and his intellectual work in the field of historiography and church history. The aim of the dissertation is to comprehensively reconstruct V. Zaikyn's biography and clarify his contribution to the study of Ukrainian historiography and the history of religion and the church in Ukraine. The research tasks consist of assessing the state of research on the topic, reconstructing the scholar's life, clarifying his worldview, and analyzing studies on church history and historiography. The first section examines the theoretical and methodological basis of the work. It analyzes the state of scientific research on the topic and the source material, taking into account the memoirs, correspondence, and publications of V. Zaikyn, as well as archival documents. The use of a comprehensive methodological approach is justified—a combination of biographical, historical-systemic, prosopographic, and intellectual-historical methods. It has been found that there have been no thorough specialized works that comprehensively cover the biography and work of the historian. Thus, it has been established that the figure of V. Zaikyn and his intellectual legacy, which is still poorly represented in the historiographical understanding of the scientific discourse of that era, has not undergone a systematic intellectual and historical reconstruction of his personality and views. The second section of the work

is devoted to the chronological reconstruction of V. Zaikyn's biography. It was found that the "Kharkiv" period (studying at the gymnasium and Kharkiv University) laid the foundation for his scientific interests in the field of state law and history. Family upbringing, especially the influence of his mother, instilled in him respect for religion and moral values, which formed a further attraction to church-historical topics. The period of work in the Kuban deepened V. Zaikyn's awareness of the role of the Ukrainian factor in "Southern Russian" history. The "Warsaw" stage of his activity was characterized, at the same time, by intensive scientific work and ideological conflicts with various émigré circles: V. Zaikyn actively published, taught, corresponded with representatives of various groups of the intelligentsia, mainly émigrés. It was in Warsaw that he reached intellectual maturity, striving to develop his own methodological position – a synthesis of Ukrainian state-building thinking with Christian ethics. Moving to Lviv in 1929 opened up new opportunities: V. Zaikyn established cooperation with the Galician Ukrainian and Polish intelligentsia and local periodicals, but his Orthodox worldview and Slobozhan origin caused misgivings among some Galician intellectuals. In Lviv, V. Zaikyn earned a master's degree in philosophy (defending a dissertation on the situation of the slave population in the Ruthenian lands), but after the Sovietization of Galicia in 1939, he was arrested and died in a Chernihiv NKVD (People's Commissariat of Internal Affairs) prison in 1941. The third section covers V. Zaikyn's scientific interests in church history. It has been established that he reevaluated traditional historical narratives of the Christianization of Rus: he studied in detail the activities of Princess Olga and Volodymyr the Great, emphasizing the role of both Western and Eastern Christian influences on Kievan Rus. V. Zaikyn was the first to clearly distinguish the concept of "conciliarity" – the equal participation of clergy and laity in church life – and differentiated between its normative and factual components. He concluded that the excessive expansion of the "elective principle" and the arbitrary participation of lay people often led to a decline in church discipline and other crises. The fourth section is devoted to the historiographical studies of V. Zaikyn. It is established that he was one of the first among Ukrainian émigré historians to systematically analyze the development of national historical thought after the 1917 revolution, identifying the main schools – the 'Narodniks', the new statist movement and intermediate positions between them. He critically assessed the memoir sources of the period of the Ukrainian revolution, noting the party involvement of many authors, but he favorably perceived those texts that reflected the most objective and holistic picture of the era. A significant part of his legacy is made up of professional reviews and overviews of Polish, French and Ukrainian studies on the problems of religious and political history. V. Zaikyn not only assessed the quality of the reviewed works, but also promoted new methodological approaches to study and recognized the innovative results of his colleagues.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Хоменко Д. Наукові публікації В. Заїкина на сторінках часопису «Записки чина Св. Василя Великого». Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». 2020. №1. С. 43-49. doi: 10.31651/2076-5908-2020-1-43-49
- Хоменко Д. Документи архівної кримінальної справи історика В'ячеслава Заїкина як джерело до вивчення його біографії. Архіви України. 2022. №2 (331). С. 159-168. doi: 10.47315/archives2022.331.159
- Хоменко Д. Історико-церковна проблематика у дослідженнях В'ячеслава Заїкина. Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки». 2024. №1. С. 111-116. doi: 10.31651/2076-5908-2024-1-111-116

- Хоменко Д. В'ячеслав Заїкин як дослідник історіографії. Zaporizhzhia Historical Review. 2024. Т. 9, вип. 61. С. 193-200. doi: 10.26661/zhv-2024-9-61-19
- Хоменко Д. Філософські студії в науковій спадщині В. Заїкина. Актуальні проблеми історії, філософії та права у дослідженнях молодих учених: зб. тез учасників конф. молодих учених., м. Київ, 16 черв. 2020 р. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2020. С. 238-242.
- Хоменко Д. Харківський період у інтелектуальній біографії В. М. Заїкина: формування світогляду. Одинадцять Богданівські читання: Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Черкаси, 2021 р. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2021. С. 112-115.
- Хоменко Д. Історія української церкви у візії В'ячеслава Заїкина. Записки Осередку Наукового Товариства імені Шевченка у Черкасах. 2022. Т. III. С. 25-28.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Масненко Віталій Васильович
2. Vitaliy Masnenko

Кваліфікація: д.і.н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7825-3871

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Куций Іван Петрович
2. Ivan Kutsyi

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-3556-1962

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Код за ЄДРПОУ: 02125544

Місцезнаходження: вул. М. Кривоноса, Тернопіль, Тернопільський р-н., 46027, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Тельвак Віталій Васильович

2. Vitalii V. Telvak

Кваліфікація: д.і.н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-7825-3871

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Код за ЄДРПОУ: 02125438

Місцезнаходження: вул. Івана Франка, Дрогобич, Дрогобицький р-н., 82100, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Синявська Лариса Іванівна

2. Larysa I. Synyavska

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-5575-5775

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Морозова Ольга Станіславівна

2. Olga Morozova

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-4627-2189

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Код за ЄДРПОУ: 02125622

Місцезнаходження: бульвар Шевченка, Черкаси, Черкаський р-н., 18031, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Івангородський Костянтин Васильович

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Черевко Олександр Володимирович

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Хоменко Денис Володимирович

Реєстратор

Юрченко Тетяна Анатоліївна

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна